

การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน The Developing Of Democratic Citizenship Characteristics By Problems Based Learning

ปรีชา ศิลาชัย* ศุภณัฐ พานา²

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Preecha Silachai¹ Supanat Pana²

Srinakharinwirot University, Thailand

Corresponding Author E-mail: gamboy.04@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน” เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ One-Group Pretest-Posttest Design มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยก่อนและหลังเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 2) เพื่อศึกษาระดับพัฒนาการคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคลองกันยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้องเรียน 28 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) กับโรงเรียนที่มีความสมัครใจให้ดำเนินการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาที่ใช้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จำนวน 4 แผน 16 ชั่วโมง 2) แบบวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยเป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์เขียนตอบแบบสั้น จำนวน 2 ชุดที่ใช้ในการทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้ 3) แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating scale) 4 ระดับ สำหรับสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบสมมติฐานค่าที่ (T- test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของผู้เรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีค่าเฉลี่ยหลังเรียน $\bar{x} = 60.54$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 6.96 สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเรียน $\bar{x} = 51.86$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 10.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05
2. ระดับพัฒนาการคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐานของผู้เรียนมีระดับพัฒนาการจากระดับปานกลางไปจนถึงระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณลักษณะ; ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย; โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

* วันที่รับบทความ: 8 กันยายน 2565; วันที่แก้ไขบทความ 29 กันยายน 2565; วันตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2565

Received: September 8, 2022; Revised: September 29, 2022; Accepted: September 30, 2022

Abstracts

The research on The Development of Democratic Citizenship Characteristics by Problem-Based Learning, was an experimental research of the one-group pretest-posttest design. The objectives of this study were 1) Compare the characteristics of democratic citizenship before and after the classroom participation by using the problem-based learning 2) Study the level of development of democratic citizenship characteristics by problem-based learning. The sample group were a room containing twenty-eight students in Primary 5 at Klongkanya School in the first semester of the academic year 2022, these students were obtained by using purposive sampling and this example has been allowed to conduct the experiment by their school. The research instrument were: 1) Active learning in social studies was managed by problem-based plan procedures, which had four lessons and sixty hours. 2) The two evaluation forms of democratic citizenship characteristics were situational judgment tests, so the students can respond to short answers which had used in pre-tests and post-tests. 3) Assessment form of democratic citizenship characteristics was four levels of the rating scale. In addition, the statistics for data analysis were used by mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), and dependent sample t-test.

The experiment showed that

1. The students' democratic citizenship characteristics before classroom participation by using problem-based learning were higher as follows: the average score after class $\bar{x} = 60.54$, the standard deviation (S.D.) = 10.60 with statistically significant at the .05 level
2. The student-level of development of democratic citizenship characteristics by problem-based learning was a result of a moderate-to-high development level.

Keywords: The developing of characteristics; Democratic Citizenship; Using Problem-Based Learning

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 1 มาตรา 7 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานต้องทำการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการบริหารจัดการเวลาเรียนของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีการบริหารจัดการเวลาเรียนที่ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2560:ออนไลน์) ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่ประกอบไปด้วยคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้านจากการสรุปของผู้วิจัยดังนี้ 1) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่เคารพความแตกต่าง 2) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และ 3) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและคิดอย่างมีเหตุผล (Deakin University, 2020: 2; Westheimer and Kahne, 2004:4-5; ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, 2558:64; ทิพย์พาพร ตันติสุนทร 2556:55-

56; ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555:30-36; กลุ่มการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองระบอบประชาธิปไตย, 2556:17-20; สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563:25)

แต่ในปัจจุบันยังคงพบเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยนั้น ยังคงประสบถึงปัญหาที่ผู้เรียนยังไม่สามารถเกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยได้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ดังรายงานผลการวิจัยของสมาคมประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติ ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองครั้งที่ 3 ในประเทศกลุ่มตัวอย่าง 38 ประเทศ ผลการวิจัยพบว่าทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทยนั้นอยู่ในลำดับที่ 34 จึงเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่าเยาวชนไทยยังคงขาดความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเป็นอย่างมาก (Schulz, Ainley, Fraillon, Kerr, and Losito, 2010 : 74-75) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการสอนในระบบการศึกษาของไทยยังคงเน้นการสอนให้ท่องจำและปฏิบัติตาม ไม่ได้มีการแนะนำให้ตัวผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล จึงส่งผลให้ผู้เรียนไม่กล้าที่จะแสดงออกหรือโต้แย้งความคิดเห็นของตนเองต่อผู้ใหญ่หรือผู้ที่อาวุโสกว่าตนได้ (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, 2556 : 21-23) จึงทำให้ผู้เรียนไม่ได้แสดงออกถึงจุดยืนทางความคิดเห็นและได้รับการส่งเสริมพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

จากปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดการคิดหาวิธีการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกความคิดเห็น ได้มีการลงมือปฏิบัติจริง และได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น การจัดกิจกรรมเรียนรู้ภาคปฏิบัติ การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐานหรืองานวิจัยเป็นฐาน การสอนโดยใช้วิธี Coaching และการสอนโดยใช้กระบวนการพี่เลี้ยง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559:48-49) ซึ่งจากวิธีการหรือรูปแบบการเรียนรู้ที่กล่าวมาในข้างต้น ทำให้พบว่าวิธีการจัดการเรียนรู้วิธีการหนึ่งคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ อรรถพล คณิตขจรานุกร (2560 : 88-99) ที่สามารถนำมาพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนได้นั้น คือวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) ที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลางร่วมกับการใช้กระบวนการกลุ่มย่อยมาพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหา จนทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ตลอดจนการแก้ปัญหาในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามลำดับขั้นตอน (ไพศาล สุวรรณน้อย, ม.ป.ป. : 3-4) ในส่วนของขั้นตอนการใช้ปัญหาเป็นฐานเมื่อได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีการกำหนดขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกันที่ผู้วิจัยสรุปมาได้ทั้งหมด 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสำรวจและระบุประเด็นปัญหา 2) ขั้นทำความเข้าใจปัญหา 3) ขั้นสืบค้นข้อมูล 4) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา 5) ขั้นสรุปและประเมินคำตอบ และ 6) ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 น.8; Savoil and Hugle , 1994 อ้างถึงใน วัชรรา เล่าเรียนดี 2554 : 110-111; Delisle , 1997 : 26-36 ;IOWA , n.d : online) ซึ่งในแต่ละ

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนี้จะเน้นให้ผู้เรียนได้มีบทบาทสำคัญในการแสดงความคิดเห็น รับฟังผู้อื่นและได้ลงมือปฏิบัติจริงในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคมพร้อมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองจากองค์ความรู้ที่ได้ทำการศึกษา จึงถือเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความเป็นประชาธิปไตยที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนเกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยได้มากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มาจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่เคารพความแตกต่าง มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ มีส่วนร่วมและคิดอย่างมีเหตุผล เพราะเมื่อผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ก็ย่อมส่งผลให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข อีกทั้งยังสามารถเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนในการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในการจัดการเรียนรู้ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยก่อนและหลังเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
2. เพื่อศึกษาระดับพัฒนาการคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐานนี้เป็นวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อน-หลัง เพื่อให้การวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1.กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 35 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ทำการสุ่มกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) มาจำนวน 1 โรงเรียนที่มีความสมัครใจให้ดำเนินการทดลองและเป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหศึกษาที่นักเรียนถูกกลั่นกรองความสามารถทางความรู้ ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเพื่อเก็บข้อมูล คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 โรงเรียนคลองกันยา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้องเรียน 28 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาที่ใช้ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐาน ทั้งหมด 6 ขั้นตอน จำนวน 4 แผน แผนละ 4 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 16 ชั่วโมง 8 สัปดาห์ จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ได้แก่ 1) หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 สถานภาพ บทบาทและสิทธิหน้าที่ และ 2) หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 บทบาท ท้องถิ่นกับชุมชน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

2. แบบทดสอบวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย เป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์ แบบอัตนัยเขียนตอบแบบสั้น จำนวน 2 ชุด ชุดละ 27 ข้อ ใช้ทดสอบก่อนและหลังเรียน โดยใช้เกณฑ์การให้ คะแนนแบบรูบริคสกอ์ตามระดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ได้แก่ เขียนตอบให้เหตุผลโดยยึด ตนเองไม่คำนึงต่อผู้อื่นหรือเพื่อเลี่ยงการถูกลงโทษ 1 คะแนน 2) เขียนตอบให้เหตุผลเพื่อให้ผู้อื่นเกิดการ ยอมรับหรือหวังสิ่งตอบแทน 2 คะแนน 3) เขียนตอบให้เหตุผลที่ยึดกฎเกณฑ์หรือปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ต่อสังคม 3 คะแนน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบทั้ง 2 ชุดเท่ากับ 0.67-1.00 ค่าความ เชื่อมั่นของแบบทดสอบชุดที่ 1 เท่ากับ 0.91 ชุดที่ 2 เท่ากับ 0.89 ค่าสหสัมพันธ์ของแบบทดสอบทั้ง 2 ชุดอยู่ ที่ 0.85

3. แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย เป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating scale) 4 ระดับได้แก่ ปฏิบัติ/แสดงออกประจำ ปฏิบัติ/แสดงออกบางครั้ง ปฏิบัติ/แสดงออกน้อยครั้ง ไม่ปฏิบัติ/ไม่แสดงออกเลย ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย 3 ด้าน แบ่งออกเป็น ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 15 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.67-1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

1. ผู้วิจัยขอหนังสือขออนุญาตดำเนินการวิจัยกับทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒมอบให้อำนาจการโรงเรียนคลองกันยาเพื่อขอดำเนินการทดลองพร้อมทั้งชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายถึงวิธีการดำเนินการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

2. ดำเนินการทดสอบวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยด้วยแบบทดสอบเชิง สถานการณ์อัตนัยเขียนตอบแบบสั้นจำนวน 27 ข้อ กับผู้เรียนก่อนการจัดการเรียนรู้ แล้วทำการตรวจบันทึก เก็บผลคะแนน

3. ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็น พลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐานทั้ง 6 ขั้นตอน จำนวน 4 แผน กำหนดแผนละ 4 ชั่วโมง รวม 8 สัปดาห์ 16 ชั่วโมง และหลังจบการสอนในแต่ละสัปดาห์ ผู้สอนนำแบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ประชาธิปไตยไปให้ผู้เรียนทำการประเมิน

4. หลังเสร็จสิ้นดำเนินการทดลองผู้วิจัยทำการทดสอบวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ประชาธิปไตยด้วยแบบทดสอบเชิงสถานการณ์อัตนัยเขียนตอบแบบสั้นจำนวน 27 ข้อซึ่งเป็นแบบทดสอบหลัง

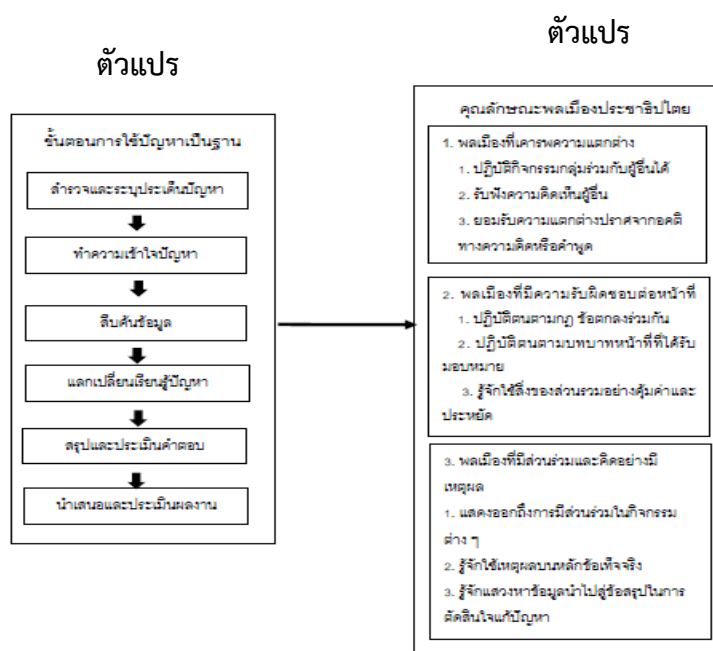
เรียนคนละชุดกับก่อนเรียน พร้อมเก็บรวบรวมข้อมูลทำการตรวจบันทึกเก็บผลคะแนน และนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยก่อนและหลังเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จากแบบทดสอบวัดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย โดยทำการวิเคราะห์หาค่าคะแนนค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และ T-test Dependent
2. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาระดับพัฒนาการคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จากแบบประเมินคุณลักษณะพลเมืองประชาธิปไตย โดยทำการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ปัญหาเป็นฐานที่เป็นขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสรุปได้ทั้งหมด 6 ขั้นตอน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 น.8; Savoil and Hugle, 1994 อ้างถึงใน วัชรรา เล่าเรียนดี 2554 :110-111; Delisle, 1997 : 26-36 ;IOWA, n.d : online) เพื่อนำไปใช้พัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน ดังกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์วิจัยได้ดังนี้

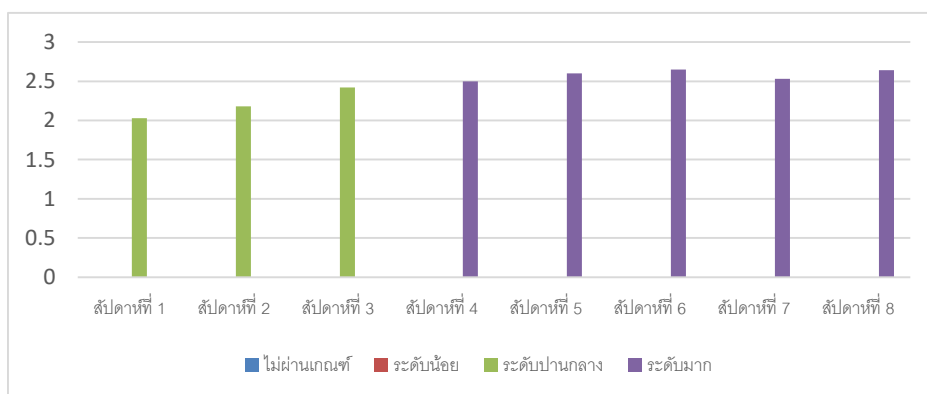
1. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยก่อนและหลังเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยก่อนและหลังเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

คุณลักษณะความเป็นพลเมือง ประชาธิปไตย	คะแนน	ก่อน			หลัง			t	p
		$\bar{x}$	S.D.	ลำดับ	$\bar{x}$	S.D.	ลำดับ		
พลเมืองที่เคารพความแตกต่าง	27	17.04	4.97	3	19.68	4.18	3	-4.02	0.00
พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อนานาชาติ	27	17.43	4.24	1	20.39	2.19	2	-4.23	0.00
พลเมืองที่มีส่วนร่วมและคิดอย่างมีเหตุผล	27	17.39	3.65	2	20.46	2.38	1	-4.38	0.00
รวม	81	51.86	10.60		60.54	6.96		-5.72	0.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของผู้เรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยหลังเรียน $\bar{x} = 60.54$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $S.D = 6.96$ สูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนที่มีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน $\bar{x} = 51.86$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $S.D = 10.60$ เป็นไปตามสมมติฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. ผลการศึกษาระดับพัฒนาการคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า ระดับพัฒนาการคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้เรียนมีระดับพัฒนาการจากระดับปานกลางไปจนถึงระดับมาก ดังสรุปให้เห็นเป็นแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 แผนภูมิระดับพัฒนาการคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยก่อนและหลังเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า ผู้เรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีค่าเฉลี่ยหลังเรียน $\bar{x} = 60.54$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $S.D = 6.96$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งคล้ายคลึงกับงานวิจัยของอรรถพล คณิตขารากร (2560 : 88-99) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองของผู้เรียนที่ผลวิจัย พบว่า การใช้ปัญหาเป็นฐานทั้งหมด 6 ขั้นตอนส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับดี และมีผลการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้เป็นเพราะการใช้กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีการเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ในทุกขั้นตอนจากการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงปัญหาที่ตนเองสนใจจนนำไปสู่การนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา จึงส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความกล้าแสดงออก ยอมรับฟังความเห็นผู้อื่นและเกิดการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลโดยปราศจากการควบคุมจากผู้สอน สอดคล้องกับแนวทางของ กมลฉัตร กล่อมอิม (2560 : 186-187) ที่กล่าวว่าในการใช้ปัญหาเป็นฐานผู้เรียนต้องมีบทบาทในการสื่อสารแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้การทำงานภายในกลุ่มนั้นมีประสิทธิภาพและผู้เรียนยังต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น กล้าที่จะตัดสินใจและกล้าที่จะแสดงออกได้อย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณาผลของการเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยเป็นรายข้อพบว่า ด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยลำดับสูงสุด คือด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมและคิดอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานในแต่ละขั้นตอนมีการเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ส่งผลให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสในการศึกษาในประเด็นปัญหาที่กลุ่มตนเองสนใจ และได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยการใช้เหตุผลต่อประเด็นปัญหาสังคมที่ตนได้ทำการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Akin et al. (2017:809-834) ที่พบว่า การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมและได้ลงมือปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมผ่านประเด็นปัญหาสังคม และได้ร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นถึงเหตุผลของปัญหาจากการร่วมกันทำงานกลุ่ม จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคูณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านค่านิยมที่ช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์กับสังคมที่ผู้เรียนได้อยู่อาศัยได้มากขึ้น

ส่วนด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยลำดับน้อยสุด คือด้านพลเมืองที่เคารพความแตกต่าง ทั้งนี้เป็นเพราะในการกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีการ

แบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน โดยภายในกลุ่มผู้เรียนจะถูกทดสอบความสามารถทางความรู้จึงส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้อยู่รวมกันกับกลุ่มเพื่อนตามความต้องการของตน ซึ่งเมื่อต้องปฏิบัติกิจกรรมเข้ากลุ่มผู้เรียนกลุ่มนี้จึงแสดงออกด้วยการไม่ช่วยเพื่อนในการทำงาน และเมื่อต้องแสดงความคิดเห็นผู้เรียนจะแสดงถึงการไม่เคารพในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แต่จะยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเอง เมื่อนำมาพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 คือช่วงอายุ 11-12 ปี ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2554 : 68-77) พบว่า ผู้เรียนจะอยู่ในจริยธรรมในระดับที่ 2 คือระดับกฎเกณฑ์สังคม (Convention level) เป็นระดับที่ผู้เรียนแสดงออกพฤติกรรมเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับด้วยการช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นรู้สึกพึงพอใจอีกทั้งยังแสดงออกในการเป็นบุคคลที่รับรู้ถึงบทบาทหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายและมักปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนด แต่ยังมีผู้เรียนบางคนที่มีพฤติกรรมอยู่ในระดับที่ 1 คือระดับก่อนเกณฑ์สังคม (per-conventional) เป็นลักษณะของการยอมที่จะทำตามคำสั่งโดยไม่มีเงื่อนไข ด้วยการแสดงออกพฤติกรรมเพื่อไม่ให้ตนเองนั้นถูกลงโทษเพราะเกิดจากความกลัว หรือจะยอมปฏิบัติก็ต่อเมื่อตนเองเกิดความพึงพอใจและต้องการสิ่งตอบแทนแลกเปลี่ยนโดยไม่ได้ยึดหลักของเหตุผล ผู้เรียนกลุ่มนี้จึงแสดงพฤติกรรมด้วยการไม่ให้ความร่วมมือ หรือไม่รับฟังผู้อื่นและจะทำตามใจตนเองทั้งจากการพูดการแสดงความคิดเห็นโดยขาดการเคารพซึ่งสมาชิกในกลุ่มของตน แต่เมื่อสมาชิกในกลุ่มตักเตือนหรือแจ้งครูผู้สอน ผู้เรียนในกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมในการให้ความร่วมมือในการทำงาน เพราะกลัวว่าตนเองจะถูกทำโทษและไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ อัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561:6) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ที่พบว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยของผู้เรียนนั้นเกิดจากการจัดการเรียนสอนที่ได้ให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ เพื่อฝึกความรับผิดชอบต่อสังคมจนมีประสบการณ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนา ทักษะคิด ค่านิยม พฤติกรรม รวมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง จะส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจสิทธิตนเองและเคารพผู้อื่นมากขึ้นจึงถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้พลเมืองที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะอันเหมาะสมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. ผลระดับพัฒนาการคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า ผู้เรียนมีระดับพัฒนาการจากระดับปานกลางไปจนถึงระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละสัปดาห์ พบว่าในช่วงสัปดาห์ที่ 1-3 ผู้เรียนมีพัฒนาการคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้เรียนได้รับการปลูกฝังพื้นฐานความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยจากทางสถาบันการศึกษาที่ได้ใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่องในการปลูกฝังให้กับผู้เรียนมาอย่างยาวนานจึงทำให้ผู้เรียนมีพื้นฐานคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอยู่บ้างในระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Anita Trisiana et al. (2015: 111-124) ที่พบว่าในการพัฒนาคุณลักษณะให้กับผู้เรียนต้องมีการใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่องที่เป็นไปตามขั้นตอนที่เหมาะสมต่อช่วงวัยของผู้เรียน เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่เก่งและดี รวมถึงมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อตนเองและรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะของ

การเป็นพลเมือง สำหรับในช่วงของสัปดาห์ที่ 4-8 ผู้เรียนมีพัฒนาการคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาฐานที่ได้ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมกลุ่ม ร่วมกันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนเองมากขึ้นและยังแสดงออก ถึงความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย มีความกล้าที่จะพูดคุยหรืออภิปรายที่ใช้หลักของเหตุผลจนเกิด การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงความรู้สู่การตัดสินใจเพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ของสังคมจากการที่ได้เรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจากรวรรณ์ ยิ่งยงค์ (2558:110-121) ที่พบว่า การที่ ผู้เรียนได้ฝึกเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มจากการได้ลงมือปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คุณลักษณะ พลเมืองในระดับประชาธิปไตยของผู้เรียนมีพัฒนาการจากระดับปานกลางไปจนถึงระดับสูง เนื่องด้วยการทำ กิจกรรมเป็นกลุ่มผู้เรียนจะมีโอกาสได้ฝึกแสดงออกถึงการเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน เข้าใจในสิทธิของ ตนเองและผู้อื่น รวมถึงมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้มากขึ้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกุล วดี คูเมือง (2563:79-87) ที่ค้นพบว่าการให้ผู้เรียนได้มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้แสดงออกความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการอภิปรายจากการลงมือปฏิบัติจริงจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคุณลักษณะความเป็น พลเมืองดีในระดับประชาธิปไตยที่อยู่ในระดับสูงได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ประเด็นได้แก่ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1.1 จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ ปัญหาเป็นฐาน พบว่า ในระยะแรกของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้เรียนยังไม่เคยมีพื้นฐานผ่านการจัดการ เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมาก่อน ดังนั้นผู้สอนจึงควรมีการปรับพื้นฐานและอธิบายถึงขั้นตอนในการจัด เรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความเข้าใจมากขึ้นก่อนการดำเนินกิจกรรม

1.2 เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ผู้สอนควรมันสังเกตผู้เรียนในขณะปฏิบัติ กิจกรรมในทุกขั้นตอนของการใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียนเมื่อ ผู้เรียนเกิดข้อสงสัยหรือประสบปัญหาจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

1.3 จากผลของการวิจัย พบว่า ในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ ปัญหาเป็นฐาน ต้องอาศัยระยะเวลาที่มากและมีความต่อเนื่องกันในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นหากในเรื่องใดที่มี ความยากและต้องใช้เวลาทำกิจกรรมมาก ผู้สอนควรขยายเวลาหรือจัดให้มีชั่วโมงเรียน 2 ชั่วโมงติดกันเพื่อให้ ผู้เรียนได้มีเวลาทำกิจกรรมในการเรียนรู้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่จัดทำเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้นำไปใช้บูรณาการร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาอื่นๆ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยโดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับวิธีการสอนรูปแบบอื่น ๆ เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบสถานการณ์จำลอง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กรณีศึกษา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. (2556). *กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย*. (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพมหานคร: เทคนิคอิมเมจ.
- กมลฉัตร กล่อมอิม. (2560). การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning): รายวิชาการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11(2), 179-192.
- กุลวดี คูเมือง (2563). *การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยโดยการเรียนรู้แบบโครงงาน ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. วิทยาลัยครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.*
- จารุวรรณ ยิ่งยงค์. (2558). *การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้สืบสวนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. สาขาการสอนสังคมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- ถวิลวดี บุรีกุล, เมรีโอ เออเจนี, รัชวดี แสงมเหหมัด, และ สถาบันพระปกเกล้า. (2558). *พลเมืองไทย : การสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2556). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พี.เพรส.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง = Civic education*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). การบริหารจัดการเวลาเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2564. แหล่งที่มา: http://academic.obec.go.th/images/official/1511188151_d_1.pdf
- ไพศาล สุวรรณน้อย. (ม.ป.ป.). *การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL)*. เอกสารประกอบการบรรยาย. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2554). *รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550). *การจัดการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2554). *จิตวิทยาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2563). *คู่มืออบรมตามหลักสูตร: พลเมืองคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สหภาพสื่อและการพิมพ์.
- อรรถพล คณิตขจร. (2560). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. สาขาวิชาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัญญา อยู่ทศศิริกุล (2561). *การศึกษาคูณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. สาขาวิชาหลักสูตรและวิธีสอน. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Akin, S. , Calik, B. , and Engin- Demir, C. (2017) . Students as Change Agents in the Community:Developing Active Citizenship at Schools. *EDUCATIONAL SCIENCES: THEORY & PRACTICE*, 17(3), 809-834.
- Anita Trisiana, Sri Jutmini, Sri Haryati, and Furqon Hidayatullah. (2015) . THE DEVELOPMENT STRATEGY OF CITIZENSHIP EDUCATION IN CIVIC EDUCATION USING PROJECT CITIZEN MODEL IN INDONESIA. *Journal of Psychological and Educational Research*, 23(2), 111-124.
- Deakin University. (2020). Global citizenship. Retrieved from. *Online*. Retrieved October 31, 2020 from : https://www.deakin.edu.au/__data/assets/pdf_file/0020/32348/global-citizenship.pdf
- Delisle, R. (1997). *How to Use Problem-Based Learning in the Classroom*. (1STed.). Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- IOWA, C. f. t. (n.d.). Steps to a Problem-Based Learning Approach. *Online*. Retrieved November 8 , 2021. from : https://teach.its.uiowa.edu/sites/teach.its.uiowa.edu/files/docs/docs/Steps_of_PBL_ed.pdf
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., and Losito, B. (2010). *ICCS 2009 International Report: Civic knowledge, attitudes, and engagement among lowersecondary school students in 38 countries*. (1STed.). Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement.